

**พัฒนาการทางประวัติศาสตร์แบบมุขปาฐะบ้านคำฮี
ตำบลโพนทราย อำเภอมือง จังหวัดมุกดาหาร**

**The Development of Oral History of Ban Khamhee,
Ponsai Subdistrict, Mueang District, Mukdahan Province**

สุธิตา ตันเลิศ* และสุรัชดา คณิงเพียร

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

*Email: sutida.tonlerd.020@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความทางวิชาการนี้มุ่งการศึกษาพัฒนาการทางประวัติศาสตร์บ้านคำฮี ตำบลโพนทราย อำเภอมือง จังหวัดมุกดาหาร ด้วยมุมมองทางประวัติศาสตร์เริ่มด้วยการเก็บข้อมูลประวัติศาสตร์บอกเล่า การตรวจสอบข้อมูลเอกสารชั้นต้น ชั้นรอง ผลการศึกษาได้ค้นพบประเด็นที่น่าสนใจ 5 เรื่อง หนึ่ง กลุ่มครัวลาวเมืองกองแก้ว มหาไชยที่ถูกกวาดต้อนมาจากฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงช่วงหลังสงครามเจ้าอนุวงศ์ คือ บรรพบุรุษรุ่นที่หนึ่งของคนบ้านคำฮี สอง ประวัติศาสตร์บ้านคำฮีเริ่มต้นขึ้นในปี พ.ศ. 2423 สาม ศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชน คือ หลวงปู่ดีกับหอแจกวัดศรีมณฑลา สี่ บ้านคำฮีคือตัวอย่างของการพัฒนาท้องถิ่นที่บูรณาการกับภัยคอมมิวนิสต์ ห้า หลังสงครามเย็น คนบ้านคำฮีมีแรงขับเคลื่อนในการแสวงหาภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ ซึ่งเป็นกระแสการต่อต้านการคืนกลับของระบบโลกาภิวัตน์ ควบคู่ไปกับความพยายามในการเปิดพื้นที่ทางประวัติศาสตร์ให้กับตนเองเพื่อสนองตอบนโยบายการกระจายอำนาจสู่ส่วนท้องถิ่นของรัฐบาลไทย

คำสำคัญ : ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ประวัติศาสตร์บอกเล่า ประวัติศาสตร์บ้านคำฮี
ตำบลโพนทราย จังหวัดมุกดาหาร

Abstract

This article mainly discusses the development of historical of Ban Kamhee, Ponsai Subdistrict, Muang District, Mukdahan Province. Through historical perspective, this article draws upon primary and secondary sources including memoirs and documents. Interesting findings

are the five stories. First, a group of Laotians from Kong Kaew Mahachai moving forcibly from the left side of the Mekhong river after Anuvong war were the ancestors of people in Ban Kamhee. Second, the history of Ban Kamhee began in 1880 A.D. Third, an abbot, Dee, and Wat Sri Mon Tha were the center of harmony. Fourth, Ban Kamhee is an example of remote area development during the threat of communism. The last story is about a movement of history exploration among in Ban Khamhee against globalization after the Cold War. Also, the movement was an attempt to explore their identity in order to respond to the Thai government's decentralized policy.

Key words : Local history; Oral history; Ban Khamhee history;
Ponsai Subdistrict; Mukdahan Province

คำนำ

บ้านคำฮี ตำบลโพนทราย อำเภอเมือง จังหวัดมุกดาหาร คือตัวอย่างของชุมชนที่มีความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ การเก็บข้อมูลสัมภาษณ์พบว่า บรรพบุรุษบ้านคำฮีรุ่นแรกเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไทลาวที่อพยพมาจากเมืองกงแก้วมหาไชย (มหาชัย) ทางฝั่งซ้ายหรือฝั่งตะวันออกแม่น้ำโขงคราวสงครามเจ้าอนุวงศ์ มีข้อสังเกตว่า คนบ้านคำฮีเชื่อมั่นว่าตนเองเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไทลาว ในขณะที่บันทึกทางประวัติศาสตร์ได้ระบุกลุ่มคนที่กวาดต้อนมาจากเมืองกงแก้วมหาไชยไม่ใช่คนไทลาว บทความนี้ได้รับการจัดทำขึ้นตามคำร้องขอของพระสุเทพ เจ้าอาวาสวัดศรีมณฑาที่ต้องการให้ทีมเก็บรวบรวมข้อมูลกลุ่มชาติพันธุ์ภูลาในจังหวัดอุบลราชธานีและจังหวัดยโสธรในโครงการบำรุงศิลปวัฒนธรรมของมหาวิทยาลัยอุบลราชธานีให้ช่วยเรียบเรียงประวัติศาสตร์ชุมชนคำฮี ในเดือนมกราคม พ.ศ.2555 ทีมเก็บข้อมูล ประกอบด้วยคณาจารย์ กล่าวคือ สุธิดา ตันเลิศ, พัชรี ธานี, สุรัชดา คณิงเพียร, เมธี เมธาสีทธิ สุขสำราญ และนักศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี 2 คน คือ จ่านงค์ ทวีธร กับ พงษ์เมต พันธุ์เมือง ได้เข้าสำรวจและเก็บข้อมูลระยะแรก ณ หอแจกวัดศรีมณฑา (ภูลา) พวกเราได้พบพระสุเทพ พระรูปเดียวที่เฝ้าวัด ผู้ถ่ายทอดประวัติหอแจกและประวัติชุมชนอย่างสังเขปให้กับทีมสำรวจ ท่านแสดงความน้อยเนื้อต่ำใจต่อทางการที่ละเลยการบูรณะโบราณสถานในวัด กรมศิลปากรได้ซ่อมแซมบูรณะหอแจกแล้วเสร็จในปี พ.ศ.2558 (สำนักงานเทศบาลตำบลโพนทราย,Website)

เดือนมีนาคม 2556 พระสุเทพได้ส่งจดหมายถึงผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อินทรา ซาฮีร์ รองอธิการฝ่ายวิจัยและนวัตกรรม มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ในการขอความอนุเคราะห์ให้หลักสูตรประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานีช่วยเรียบเรียงประวัติศาสตร์ชุมชน การสำรวจครั้งที่ 2 ได้เริ่มขึ้นใน เดือนพฤษภาคม 2556 จำนวน ๓ ทวีธา นักศึกษาวิชาเอกการพัฒนาสังคมได้แนะนำให้ทีมเก็บข้อมูลร่วมมือกับชุมชนบ้านคำฮีในการสำรวจข้อมูลพื้นฐานเพื่อประกอบการเรียบเรียงประวัติศาสตร์ชุมชน ระยะเวลาต่อมา ช่วงเดือนมิถุนายน – กรกฎาคม 2556 นักศึกษาอาสาสมัครหลักสูตรประวัติศาสตร์กล่าวคือ ชัยณรงค์ ไทยอ่อน อธิกิจ ในจิตร เพ็ญพร พันตรา อ้อมใจ พงกลม เอกสิทธิ บาลอ่อน และคณะได้ทำงานกับชุมชนโรงเรียนบ้านคำฮีในการเก็บข้อมูลพื้นฐานและประวัติศาสตร์ชุมชน ด้วยการเก็บข้อมูลสัมภาษณ์ (แบบสอบถาม) พวกเราเชื่อว่างานเรียบเรียงนี้ คือคำกล่าวขอบคุณต่อผู้ให้ข้อมูลหลักในบ้านคำฮีทุกท่าน ในฐานะผู้วิจัยร่วมที่ต้องการบ่งบอกภูมิหลังและที่มาของตนเองภายใต้กระแสโลกไร้พรมแดนที่หลายคนละเลยต่ออดีต ชุมชนบ้านคำฮี คือตัวอย่างของผู้กระหายในการสร้างตัวตนผ่านการให้ข้อมูลอันล้ำค่าด้านประวัติศาสตร์ของคนสองฝั่งโขง ดังนั้น ข้อเสนอนี้ คือ บททดลองของการสร้างประวัติศาสตร์ชุมชน โดยมีจุดมุ่งหมายในการสะท้อนให้เห็นคุณค่า ความเป็นมากับภูมิหลังของชุมชนที่ไม่ใช่ศูนย์กลางอำนาจทางการเมือง ในการเรียกร้องพื้นที่ทางประวัติศาสตร์ให้กับตนเอง โดยความร่วมมือของพระสงฆ์และคนบ้านคำฮี โรงเรียนบ้านคำฮีกับมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี เนื้อหา 4 ส่วน วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ครีวลาวัณย์ชัยแม่น้ำโขง ประวัติศาสตร์บ้านคำฮี ประวัติศาสตร์ร่วมสมัยบ้านคำฮี รายละเอียดที่น่าสนใจดังนี้

1.วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับงานชิ้นนี้แบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม คือ ประวัติศาสตร์บอกเล่า เอกสารชั้นต้นหรือเอกสารร่วมสมัย หนังสือและงานวิจัย กับฐานข้อมูลออนไลน์ มีรายละเอียดที่น่าสนใจดังนี้

กลุ่มที่ 1 ประวัติศาสตร์บอกเล่าของคนบ้านคำฮี ตำบลโพธิ์ทราย จังหวัดมุกดาหาร ที่มีความกระตือรือร้นในการสร้างตัวตนทางประวัติศาสตร์ โดยเก็บข้อมูลช่วงปีพ.ศ.2555-2556 ผู้ให้ข้อมูลหลัก อาทิ หลวงปู่ที่ พระสุเทพ ดร กงนะ และสุน กงนะ ทั้งนี้ เรื่องเล่ากับความทรงจำของผู้ให้ข้อมูลประวัติศาสตร์บอกเล่า ถือเป็นหลักฐานหลักของบทความนี้ ซึ่งไม่ปรากฏในหลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษร

กลุ่มที่ 2 เอกสารขั้นต้นหรือเอกสารร่วมสมัย ประกอบด้วยหลักฐาน 4 ชุดด้วยกัน ให้ข้อมูลตำนานเมืองมุกดาหารของกลุ่มคนไทลาวที่สืบเชื้อสายมาจากกลุ่มผู้ปกครองแบบดั้งเดิม (ล้านช้าง) ชุดที่ 1 คำให้การประวัตินครเมืองมุกดาหารของพระยาศศิวงศ์ประวัติ (2434-2444) ชุดที่ 2 จารึกโบราณเมืองมุกดาหาร (2537) ชุดที่ 3 ใบบอกเมืองมุกดาหาร (ร.ศ.109) กล่าวถึง ชาวภูไทในบังคับของบาทหลวงคาทอลิกฝรั่งเศสกับรัฐบาลสยาม ชุดที่ 4 บันทึกการเดินทางของ Étienne Aymonier (1885) ให้อารยะเจียรนาคำเมืองมุกดาหาร ชุมชนสองฝั่งโขงกับโลกภายนอก

กลุ่มที่ 3 หนังสือและงานวิจัย จำนวน 8 เล่ม กล่าวคือ ประเภทหนังสือจำนวน 5 เล่ม แบ่งออกเป็น 3 ชุด ดังนี้ ชุดที่ 1 ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่เขียนขึ้นช่วงปลายทศวรรษที่ 2490 ถึงต้นทศวรรษที่ 2510 สรุปประเด็นหลักได้ 2 ประเด็น คือ ประเด็นที่ 1 ภูมิหลังของเมืองมุกดาหารในฐานะพื้นที่การปกครองของนครพนม (สุรจิตต์ จันทรสชา, ม.ป.ป.; เต็ม วิภาคย์พจนกิจ, 2530) ประเด็นที่ 2 นิวัตน์ พ. ศรีสุวรรณนท์ ให้ข้อมูลการอพยพของครัวลาวฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงมายังฝั่งขวาแม่น้ำโขง (2512) ชุดที่ 2 ประวัติศาสตร์จากมุมมองภายในของจังหวัดมุกดาหาร ด้วยการสนับสนุนของกระทรวงศึกษาธิการ ตามนโยบายการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นที่ครอบคลุมถึงการสร้างประชาธิปไตยให้กับประวัติศาสตร์ ในชุดหนังสือเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เรื่องวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์เอกลักษณ์และภูมิปัญญาซึ่งได้รวบรวมข้อมูลของการกวาดต้อนครัวลาวฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงมาตั้งรกรากในพื้นที่ฝั่งขวาแม่น้ำโขงในบริเวณพื้นที่จังหวัดมุกดาหาร (กรมศิลปากร, 2544) สำหรับหนังสือชุดที่ 3 นักบวชคาทอลิกชุมชนบึงกาแหว จังหวัดอุบลราชธานี ได้เรียบเรียงประวัติศาสตร์ของกลุ่มคาทอลิกแห่งแรกในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย โดยผู้เขียนได้ใช้เป็นหลักฐานในการตรวจสอบปัญหาชาวภูไทกับนักบวชคาทอลิกฝรั่งเศส (อาสนวิหารแม่พระนิรมลอุบลราชธานี, 2011) ประเภทงานวิจัย ประกอบด้วยงานวิจัย 3 ชุดด้วยกัน คือ ชุดที่ 1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการปรับตัวของกลุ่มชาติพันธุ์ (Leach, 1968) กับงานศึกษาทางพันธุกรรม (Soo-Jin Lee, Sandra, 2015) ชุดที่ 2 งานวิจัยทางประวัติศาสตร์ของ พรรณี พลไชยา (2536) ในประเด็นบทบาทของมิชชันนารีคาทอลิกในอีสานปีพ.ศ. 2424-2496 ซึ่งผู้เขียนได้ใช้เทียบเคียงกับใบบอกเมืองมุกดาหารกับภูมิหลังของนักบวชคาทอลิกบึงกาแหว ชุดที่ 3 งานวิจัยประวัติศาสตร์การเมืองร่วมสมัยของชัยณรงค์ ไทยอ่อน (2557) ประเด็นนโยบายของรัฐบาลไทยในการป้องกันและปราบปรามคอมมิวนิสต์ในจังหวัดนครพนม ระหว่าง พ.ศ. 2508 - พ.ศ. 2522 เป็นข้อมูลที่สำคัญในการตั้งข้อเสนอ การพัฒนากับภัยคอมมิวนิสต์ของบทความนี้

กลุ่มที่ 4 ฐานข้อมูลออนไลน์ ประกอบด้วยฐานข้อมูลจำนวน 6 แห่ง ซึ่งแบ่งออกเป็นข้อมูล 4 ชุดด้วยกัน คือ ชุดที่ 1 ว่าด้วยประวัติศาสตร์สถานที่ ชุมชน คือ ประวัติศาสตร์เมืองมุกดาหารของสำนักงานจังหวัดมุกดาหาร (Website) กับประวัติศาสตร์บ้านนาโปลีใหญ่โคกสุวรรณ (โรงเรียนนาโปลี-โคกสุวรรณ,Website) ชุดที่ 2 ประวัติศาสตร์บุคคล กลุ่มคน เช่น ประวัติหลวงปู่ตี (Website) ประวัติศาสตร์นักบุญราศรีทั้ง 7 (อัครมณฑลท่าแร่-หนองแสง,Website) ชุดที่ 3 สำนักงานเทศบาลตำบลโพธิ์ทราย (Website) รวบรวมและเรียบเรียงประวัติศาสตร์โรงเรียนโบราณวัดศรีเมธธา ชุดที่ 4 ประวัติศาสตร์โรงงานน้ำตาลสหเรือง (Website) ซึ่งใช้เป็นข้อมูลในประเด็นการเกษตรแบบผสมผสาน

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องจึงให้ความสำคัญกับ งานกลุ่มที่ 1 คือ ประวัติศาสตร์บอกเล่าของคนบ้านคำฮี ตำบลโพธิ์ทราย จังหวัดมุกดาหาร เพื่อเป็นตัวอย่างของการสร้างประวัติศาสตร์จากมุมมองภายใน ที่ไม่ปรากฏเป็นหลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษรอย่างเป็นทางการ ในกลุ่มประวัติศาสตร์ชาติ ทั้งนี้ ผู้เขียนยังต้องการให้สามัญชนมีความกล้าหาญในการถ่ายทอดเรื่องราวกับความทรงจำสู่สาธารณะ สังคมไทยควรเปิดเวทีในการแสดงความคิดเห็นได้อย่างเสรี อาทิ การนำเสนอประวัติศาสตร์ควรมีความหลากหลาย ซึ่งที่สำคัญที่สุด คือ เจ้าของชุมชนควรมีส่วนร่วมในการสร้างประวัติศาสตร์ของตนเอง เช่น คนบ้านคำฮี ตำบลโพธิ์ทราย อำเภอเมือง จังหวัดมุกดาหาร

2.ครีวชาติพันธุ์ฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง ระหว่างปี พ.ศ.2373-2423

คำบอกเล่าคนบ้านคำฮีได้กล่าวถึงบรรพบุรุษครีวลาวฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง “*เขาเป็นคนลาว*” (หลวงปู่ตี, การสัมภาษณ์ :2555) การกวาดต้อนครีวชาติพันธุ์ฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงหลังสงครามเจ้าอนุวงศ์ตลอดช่วงปี พ.ศ.2375-2241 รวมทั้งสิ้นจำนวน 5 ครั้ง กล่าวคือ ครั้งที่ 1 ปีพ.ศ.2375 ครั้งที่ 2 ปีพ.ศ.2377 ครั้งที่ 3 ปีพ.ศ.2383 ครั้งที่ 4 ปีพ.ศ.2384 ครั้งที่ 5 ปีพ.ศ.2411 ได้ส่งผลกระทบต่อการสร้างบ้านแปงเมืองในบริเวณฝั่งตะวันตกแม่น้ำโขง ซึ่งการกวาดต้อนจำนวน 3 ครั้งมีผลโดยตรงต่อพื้นที่เมืองมุกดาหาร มีข้อสังเกตว่า คนบ้านคำฮีไม่ได้จดจำตำนานเมืองบังมุก สุรจิตต์ จันทรสาขา ทายาทสายตระกูลเจ้าเมืองมุกดาหาร นักคิดนักเขียนประวัติศาสตร์นครพนมกับมุกดาหารที่มีชื่อเสียงได้เก็บสะสมคำให้การประวัติเมืองมุกดาหารของพระยาศิววงศ์ประวัติ (เมฆ จันทรสาขา) (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2538) ในปีพ.ศ.2498 เต็ม วิชาภยพจนกิจได้อ้างตำนานเมืองมุกดาหารฉบับพงศาวดารมุกดาหารของสุรจิตต์ จันทรสาขา สำนวนพระยาศิววงศ์ประวัติเอาไว้ในหนังสือประวัติศาสตร์อีสานในฐานะประวัติศาสตร์ร่วม

ของชุมชน ความว่า “เดิมเมืองมุกดาหารเป็นเมืองร้าง โดยมีเจ้ากินรีหรือพยพจากทางเหนือมาตามลุ่มน้ำโขง มาเลือกทำเลดี ณ ห้วยมุก จึงได้พากันมาตั้งเมืองใหม่เมื่อ พ.ศ.2310 ขณะที่สร้างเมืองอยู่นั้น พระภิกษุรูปหนึ่งเห็นแก้วสี่ตลบดวงหนึ่งเสด็จออกจากยอดตาล 7 ยอดเวลากลางคืน แล้วลอยกลับมาเวลาเช้ามีดวงความทราบถึงเจ้ากินรีจึงทรงให้นามแก้วนั้นว่า มุกดาหาร แล้วขนานนามเมืองที่สร้างใหม่ให้พ้องกับแก้ววิเศษนั้นว่า มุกดาหาร มาจนทุกวันนี้” (สรุจิตต์ จันทรสาขา, 2498 อ้างโดยเติม วิชาภัยพจนกิจ, 2530; คำให้การประวัตินครเมืองมุกดาหาร, 2442-2443 อ้างโดยสุจิตร์ วงษ์เทศ, 2538; สำนักงานจังหวัดมุกดาหาร,Website)

การกวาดต้อนครั้งที่ 1 ในปี พ.ศ.2375 การกวาดต้อนครัวฝิ่งซ้ายแม่น้ำโขงจำนวน 1,057 คน ให้เข้ามาตั้งบ้านเรือนเขตเมืองมุกดาหารฝั่งขวาแม่น้ำโขง (ร.3 จ.ศ. 1195 เลขที่ 5 ทอสมุดแห่งชาติ อ้างในกรมศิลปากร, 2544) เติม วิชาภัยพจนกิจให้ข้อมูลในปี พ.ศ.2373 “ร.3 โปรดเกล้าฯให้พระสุนทรราชวงศา (บุตร) บุตรพระสุนทรราชวงศา (สีชา) เจ้าเมืองยโสธร กับราชบุตรสุ้ย ปู่ของหม่อมเจียงคำมีอำนาจสิทธิขาดในการดูแลเมืองนครพนม พระสุนทรราชวงศา (บุตร) กับราชบุตรสุ้ยเมืองอุบลไปดูแลเมืองนครพนมพร้อมเกลี้ยกล่อมและแต่งท้าวเพี้ย กรมการไปเกลี้ยกล่อมครัวเมืองพิน เมืองนอง เมืองตะโปน เมืองวัง เมืองมหาไชยกองแก้วฝิ่งซ้ายแม่น้ำโขงที่ยังกระด้างกระเดื่องต่อสยามครวตักเจ้าอนุวงศ์ให้มาตั้งรกรากในดินแดนฝั่งขวาแม่น้ำโขงเขตพื้นที่เมืองนครพนม” (เติม วิชาภัยพจนกิจ,2530; ร.3 จ.ศ.1195 เลขที่ 5 ทอสมุดแห่งชาติ อ้างโดยกรมศิลปากร ,2544) จังหวัดมุกดาหารให้ข้อมูลการอพยพคนฝิ่งซ้ายแม่น้ำโขงมายังฝั่งขวาแม่น้ำโขงให้ความสำคัญ “ในปี พ. ศ. 2375 การปราบปรามเจ้าอนุวงศ์เวียงจันทน์ เจ้าเมืองมุกดาหารได้รับมอบให้จัดไพร่พลเป็นกองลาดตระเวนออกไปยังเมืองมหาชัย เมืองชุมพร (จำพอน) เมืองพ่อง เมืองพลาน ทางฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง กองทัพเมืองมุกดาหารได้กวาดต้อนผู้คนทางฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงมาได้ 1,057 คน... ส่วนใหญ่เป็นพวกข่า กะโซ่ กะเลิง ให้มาตั้งบ้านเรือนอยู่ในเขตเมืองมุกดาหารทางฝั่งขวาของแม่น้ำโขง เพื่อมิให้เป็นกำลังแก่ฝ่ายเวียงจันทน์ ... ฝนแล้งทางการได้ทำการแจกจ่ายข้าวให้ครอบครัวที่อพยพมาจากฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง 2,600 ถัง (ร.3 จ.ศ.1195 เลขที่ 5 ทอสมุดแห่งชาติ อ้างโดยกรมศิลปากร, 2544) มีข้อสังเกตว่า กลุ่มชาติพันธุ์ที่ถูกกวาดต้อนเข้ามาในฝั่งตะวันตกแม่น้ำโขง ครั้งที่ 1 ประกอบไปด้วย ข่า กะโซ่และกะเลิง ภูมิลีนาเดิมอาศัยในบริเวณเมืองมหาชัย เมืองชุมพร (จำพอน) เมืองพ่อง เมืองพลาน

การกวาดต้อนครั้งที่ 2 ในปี พ.ศ.2383 กองทัพเมืองมุกดาหารได้เข้าไปกวาดต้อนครัวฝิ่งซ้ายเพิ่มเติมในบริเวณเมืองวัง เมืองพิน เมืองนอง เมืองพ่อง เมืองพลาน

เมืองตะโปน (เซโปน) และเมืองชุมพร (จำพอน) ประกอบด้วยกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทย, ข่า, กะโซ่, กะเลิง, ย้อ เป็นต้น (ร.3 จ.ศ.1195 เลขที่ 5 หอสมุดแห่งชาติ อ้างโดยกรมศิลปากร, 2544) การกวาดต้อนครัวฝั้งซ้ายแม่น้ำโขงในปี พ.ศ. 2375 กับปี พ.ศ. 2383 ส่งผลต่อการขยายตัวของชุมชนในพื้นที่เมืองมุกดาหารในฐานะเมืองในอาณัติของสยาม กล่าวคือช่วงปี พ.ศ. 2387-2420 ศึกฮ่อครั้งที่ 1 นิวตัน พ. ศรีสุวรรณนท์ ได้อธิบายการกวาดต้อนผู้คนมาอยู่ฝั้งขวาแม่น้ำโขงพร้อมการก่อตั้งเมืองใหม่เช่น เรณูนคร เมืองหนองสูง เมืองกุฉินารายณ์ เมืองวาริชภูมิ เป็นต้น (นิวตัน พ. ศรีสุวรรณนท์, 2529) เป็นที่น่าสังเกตว่า การกวาดต้อนครัวลาวฝั้งซ้ายครั้งที่ 2 ได้นำครัวกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทย ข่า กะโซ่ กะเลิง ย้อ เข้ามาตั้งรกรากในพื้นที่ปกครองเมืองนครพนมกับมุกดาหาร กลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยมีจำนวนมากที่สุด กระทั่งเจ้าเมืองมุกดาหารต้องนำพวกเขาพบปะกับเจ้าพระยาบดินทร์เดชา

จดหมายเหตุ ร. 3 จ.ศ. 1206 เลขที่ 33 หอสมุดแห่งชาติ กล่าวถึง “ในปี พ.ศ.2387 เจ้าเมืองมุกดาหารได้นำท้าวสีหนาม เจ้าเมืองคำอ้อ ท้าวราชอาด เมืองคำอ้อ เพี้ยเมืองแสน ท้าวสุวรรณโคตร ท้าวอุปกุด จากเมืองวัว เข้าพบเจ้าพระยาบดินทรเดชา (สิงห์ สิงหเสนี) สมุหนายกและแม่ทัพใหญ่ที่ออกมาจัดการการเมืองเขมรอยู่ที่เมืองพนมเปญ ทั้งหมดได้รับพระราชทานตั้งมีน้ำพระพิพัฒน์สัตยาว่าจะซื่อตรงจงรักภักดีต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและกรุงเทพฯ ฯ หลังจากนั้นเจ้าเมืองมุกดาหารก็ได้นำเจ้าเมืองคำอ้อ และกรมการเมืองวังเข้าเฝ้า ฯ ที่กรุงเทพฯ ฯ และได้ รับโปรดเกล้า ฯ ให้ท้าวสีหนาม เจ้าเมืองคำอ้อเป็นพระไกรสรราช เจ้าเมืองหนองสูง ให้เมืองมุกดาหาร แบ่งเขตแดนให้เมืองหนองสูง ด้านตะวันออกตั้งแต่ห้วยทรายด้านเหนือถึงเขานางมอญ ด้านตะวันตกถึงห้วยบัวอี ด้านใต้ตั้งแต่ห้วยทราย” (จดหมายเหตุ ร. 3 จ.ศ. 1206 เลขที่ 33 หอสมุดแห่งชาติอ้างโดยกรมศิลปากร, 2544) มีข้อสังเกตว่า จังหวัดมุกดาหารได้เน้นบทบาทของกลุ่มผู้ไทยกับการสร้างประวัติเมืองหนองสูงและเมืองคำชะอี ความว่า “ตั้งเป็นเมือง เมื่อปีพ.ศ.2387 ขึ้นกับเมืองมุกดาหาร ชาวเมืองเป็นกลุ่มชาวผู้ไทยจากแคว้นสิบสองจุไทยซึ่งได้อพยพมาอยู่ที่เมืองวังและเมืองคำอ้อค้าขายทางฝั้งซ้ายแม่น้ำโขงต่อมาได้อพยพมาอยู่ที่ดงบังอี ในเขตเมืองมุกดาหาร” (จดหมายเหตุ ร. 3 จ.ศ. 1206 เลขที่ 33 หอสมุดแห่งชาติ อ้างโดยกรมศิลปากร, 2544)

การกวาดต้อนครั้งที่ 5 ในปี พ.ศ.2411 เจ้าเมืองมุกดาหารเกลี้ยกล่อมครัวลาวฝั้งซ้ายแม่น้ำโขงที่หลงเหลือในการกวาดต้อนปีพ.ศ. 2375 คราวสงครามเจ้าอนุวงศ์ให้หันมาจงรักภักดีกับสยาม (เอกสารจดหมายเหตุ ร. 5 จ.ศ.1230 อ้างโดยกรมศิลปากร, 2544) คนบ้านคำฮักกล่าวอ้างถึงบรรพบุรุษคนลาวที่อพยพมาจากเมือง

กองแก้วมหาไชยฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง อย่างไรก็ตาม หลักฐานทางประวัติศาสตร์ได้แสดงให้เห็นว่า คนบ้านคำฮีอาจเป็นกลุ่มชาติพันธุ์จากฝั่งตะวันออกแม่น้ำโขงที่ใช้วัฒนธรรมล้านช้าง ความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์จึงเป็นอัตลักษณ์ที่โดดเด่นของคนสองฝั่งลำน้ำโขง เราพบว่า กลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยในสังคมไทยบางส่วนไม่ยอมรับว่าตนเองเป็นผู้ไทย พวกเขาอยากเป็นลาว นักคิดสายกลุ่มชาติพันธุ์และเชื้อชาติได้ตั้งข้อเสนอประเด็นการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ของผู้คนเป็นเรื่องปกติ ในบางครั้งยอมขึ้นอยู่กับความพึงพอใจ (Leach,1968; Soo-Jin Lee ,2015) และผลประโยชน์

3.ประวัติศาสตร์บ้านคำฮี (พ.ศ.2423 - 2488)

ชุมชนบ้านคำฮีคือพื้นที่ทำการเกษตรหรือเที่ยงนาของบ้านหนองนาโป (บ้านนาโปใหญ่) ตั้งอยู่ริมฝั่งขวาหรือฝั่งตะวันตกแม่น้ำโขง โรงเรียนนาโปใหญ่-โคกสุวรรณได้อธิบายภูมิหลังที่ตั้งบ้านนาโปใหญ่ บริเวณแห่งนี้ครอบคลุมพื้นที่สะพานมิตรภาพไทย-ลาวแห่งที่ 2 ตั้งอยู่ในเขตเทศบาลที่ 1 ตำบลมุกดาหาร อำเภอเมืองจังหวัดมุกดาหาร ในปัจจุบัน (โรงเรียนนาโป-โคกสุวรรณ,Website) พัฒนาการทางประวัติศาสตร์บ้านคำฮีช่วงแรกจึงให้ความสำคัญกับเหตุการณ์อพยพนี้ ประเด็นที่ควรศึกษาคือการก่อตัวของชุมชนบ้านคำฮี การอาชีพ ความเป็นไทย และศาลาการเปรียญศาลาโรงธรรม หรือหอแจกวัดศรีมณฑา

3.1 การก่อตัวของชุมชนบ้านคำฮี

ช่วงปีพ.ศ.2375-2420 กลุ่มชาติพันธุ์ไทลาวกลุ่มหนึ่งได้ตั้งถิ่นฐานบริเวณริมฝั่งขวาแม่น้ำโขง เรียกว่าบ้านหนองนาโป บางครัวเรือนได้เสาะหาที่ทำกินในบริเวณใกล้เคียง พวกเขาพบแหล่งน้ำดินดี น้ำคำที่ไหลลงสู่ที่ต่ำเป็นนาคำดี ห้วยคำฮี บริเวณดังกล่าวเป็นเที่ยงนาของผู้คนบ้านหนองนาโป การเก็บข้อมูลภาคสนามได้พบว่า บ้านคำฮีก่อตัวขึ้นในปี.ศ.2423 นายสาวทนต์สกุลกุลวงศ์ กงนคร หรือกนกนะได้ตัดสินใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรที่เที่ยงนาคำฮี พร้อมเพื่อนบ้านรวมทั้งสิ้น 30 ครัวเรือน (หลวงปู่ตี, การสัมภาษณ์) กำเนิดหมู่บ้านคำฮีได้ดำเนินไปไร่เรียกกับการเผยแพร่ศาสนาคริสต์ของคณะบาทหลวงชาวฝรั่งเศส (อาสนวิหารแม่พระนิรมลอุบลราชธานี,2011) ดังนั้นฐานข้อมูลออนไลน์จังหวัดมุกดาหารให้ความสำคัญกับ “ปีพ.ศ.2424 การตั้งวัดศาสนาคริสต์ที่บ้านบึงกระแหว เมืองอุบล ฯ แล้วแผ่ขยายตามลำน้ำโขงที่เมืองสกลนคร (ท่าแร่) เมืองนครพนม (หนองแสง) และเมืองมุกดาหาร (สองคอน) .ในปีพ.ศ.2429 บรรดาพวกทาสซึ่งส่วนมากเป็นพวกข่าและภูไท (ผู้ไทยผสมญวน) ได้ถูกชักชวนให้ไปเข้ารับนับถือศาสนาคริสต์ได้หลบหนีจากเจ้าเบี้ยนายเงินไปพึ่งพาอาศัยอยู่กับบาทหลวง

เป็นจำนวนมากเกิดมีปัญหาระหว่างนายเงินและตัวทาสครั้งนี้เจ้าของทาสไปร้องขอกับ บาทหลวงก็ไม่ยอม” (เอกสาร ร.5 ม.2.12 ก/62 เล่ม 12 หอจดหมายเหตุแห่งชาติ อ้างโดยกรมศิลปากร,2544; อัครมณฑลท่าแร่-หนองแสง,Website) การตรวจสอบ ข้อมูลเอกสารใบบอกเมืองมุกดาหารได้ให้ข้อมูลที่สอดคล้องกัน ความว่า “ ครั้นอยู่มา เถิงและกาสะทะตสกปรีจ้ออฐตก บาทหลวงฝรั่งเสดขึ้นมาตั้งอยู่เมืองสากกลนคร ตั้งอยู่ เมืองนครพระนม ลงไปชั้ดถอนเอาพวกพวนพวกขั้พู่เท็งไน้เมืองของข้า้พระพุทเจ้าที่ไ้ได้ ไ้เข้ามาแตกอนไปหมัดสินเชิงปันอันขาด ตาดก้อให้ไชคาตัว ถ้าหนีก้อให้ไชคาตัวตายปี ก่อลิกทอนเอาเงินหน้าผู้ชาย แตทาดเติมที่ได้ออกเงินไ้ไว้ไชยมาแตกอน ต่าต่ากัน ทำเสียหลบหนีไปจากเจ้าเปียนนายเงินไปอยู่กับบาทหลวงฝรั่งเสดเป็นอันมาก ครั้น เจ้าของทาดตายปร้องขอเอานายบาทหลวงฝรั่งเสดต้าไม่สังคินให้ ...” (ใบบอกเมือง มุกดาหาร, จ.ศ.1229)

การปรากฏตัวของชาวตะวันตกได้เกิดขึ้นหลังพระราชบัญญัติการเกษียณลูก ทาสลูกไทยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ก่อนการเดินทางสู่ภาค ตะวันออกเฉียงเหนือบาทหลวงซาเวียร์ เกโก กับบาทหลวงโปรดเข้าใจกฎหมายการ เลิกทาสฉบับนี้ แต่เมื่อนักบวชทั้งสองใช้ชีวิตในดินแดนลุ่มแม่น้ำโขง กลับยังพบการซื้อขายทาสในชุมชน สิ่งถือเป็นเรื่องที่ไร้ศีลธรรมและขัดกับหลักกฎหมายสากล ยิ่งไปกว่า นั้น การสร้างนิคมคาทอลิกยังเป็นเป้าหมายหลักในการนำคนนอกกริตได้เข้าพบกับชีวิต อันเป็นนิรันดร์ ดังนั้น นักบวชเหล่านี้จึงสนับสนุนการยุติกิจกรรมการซื้อขายทาส ทั้งยัง ไ้ถ่ถอนตัวทาสให้เข้ารีต นำมาซึ่งปัญหาฟ้องร้องระหว่างคนในท้องถิ่นกับคณะบาทหลวง ฝรั่งเศส (สุรจิตต์ จันทรสาขา, ม.ป.ป.) ข้อมูลทางการจังหวัดมุกดาหารแสดงพรรณสะท้อน ต่อ ปัญหานี้อย่างน่าสนใจดังนี้ “ทางกรุงเทพฯ ไ้มีท้องตราราชสีห์ มาถึงเมืองมุกดาหาร มี ความว่าไ้รับใบบอกแล้ว และได้นำความขึ้นกราบบังคมทูลฯ มีพระบรมราชโองการ ไ้สั่งว่า ซึ่งบาทหลวงยกพระราชกำหนดกฎหมายเป็นหลักฐานในอัยคำ ไม่ต้อตั้งเป็น อย่างอื่นแล้วนั้น ก็เป็นการดี ควรต้อผ่อนผันพิพากษาตัดสินตามกฎหมายอย่างธรรม เนียมในกรุงเทพฯ ไ้ จึงจะเป็นการเรียบร้อยโดยยุติธรรม ตัวทาสนั้นก้ให้เป็นไพร่พลเมือง ไ้ใช้ในราชการต้อไป ถ้าเป็นทาสขายตัวเอง ฤาบิดามารดาขาย และเป็นเชลยตีทัพ มาเกิด ลูกทาสลูกเชลยในเรือนเบี้ย ต้อไ้ถ่ตัวให้นายเงินตามเงินที่ซื้อขาย และ เกษียณอายุลูกทาส ลูกเชลย ตามข้อพระราชบัญญัติ และพระราชกำหนด กฎหมาย” (สำนักงานจังหวัดมุกดาหาร, Website; เอกสาร ร.5 ม.2.12 ก. เล่ม 12 หอจดหมายเหตุแห่งชาติ อ้างโดยกรมศิลปากร,2544; อัครมณฑลท่าแร่-หนองแสง ,Website)

ตลอดช่วงทศวรรษที่ 2430-2480 การแย่งชิงประชาชนของรัฐบาลสยามกับ รัฐบาลแคว้นลาวแห่งฝรั่งเศสได้เกิดขึ้น สถานการณ์ทางการเมืองและประสบการณ์ชีวิต ผู้คนบริเวณเมืองมุกดาหารและหัวเมืองขึ้นปรากฏขึ้นอย่างหลากหลาย อาทิ **กรณีที่ 1** ผู้นำชุมชนบ้านคำฮีตัดสินใจดำรงชีวิตภายใต้การปกครองของสยาม **กรณีที่ 2** สุรจิตต์ จันทรสาขาได้อธิบายสถานการณ์ทางการเมืองของเมืองมุกดาหารเพิ่มเติมว่า ในปี พ.ศ.2446 เมืองมุกดาหารเป็นส่วนหนึ่งของมณฑลอุดร ในภาคส่วนบริเวณธาตุพนม ความว่า “...พระยาอนุชาตีวุฒาธิคุณ (แพ ณหนองคาย) เป็นข้าหลวงประจำเมือง พระ ยาคติวงศ์ประวัติ (เมฆ จันทรสาขา) เป็นจางวางกำกับราชการ, พระจันทรเทพสุริยวงษา (แสง จันทรสาขา) เป็นผู้ว่าราชการเมือง แบ่งการปกครองออกเป็น 2 อำเภอ คืออำเภอ เมืองมุกดาหาร, และอำเภอหนองสูง, ส่วนเมืองพาลูกากรภูมิยุบลงเป็นหมู่บ้านเพราะ ผู้คนอพยพข้ามฟากไปอยู่เมืองสุวรรณเขตฝั่งลาวเป็นส่วนมาก...” (สุรจิตต์ จันทรสาขา , ม.ป.ป.) สอดคล้องกับเอกสาร ร. 5 ม 59/41 เล่ม 4 หอจดหมายเหตุแห่งชาติ ความว่า “...ในปีพ.ศ.2442 ยุบเมืองพาลูกกลางเป็นหมู่บ้านขึ้นกับเมืองมุกดาหาร กรมการเมือง ท้าวเพี้ยแก้ว ๆ ได้พากันอพยพข้ามโขงไปอยู่เมืองคันทบุรี แขวงเมืองสุวรรณเขตของ แคว้นลาว บางพวกก็ขอรับราชการกับฝรั่งเศส...บ้านแกวนี้คนอพยพไปอยู่ฝั่งซ้าย...” (เอกสาร ร. 5 ม 59/41 เล่ม 4 หอจดหมายเหตุแห่งชาติ อ้างโดยกรมศิลปากร, 2544:114) **กรณีที่ 3** ช่วงต้นทศวรรษที่ 1940 กรณีพิพาทสยามกับอินโดจีน รัฐบาล สยามได้ทำการปราบปรามกลุ่มนักบวชคาทอลิกกับชุมชนคาทอลิกบ้านสองคอนอย่าง รุนแรง ชุมชนลาวพวนและกลุ่มทาสดั้งเดิมที่ถูกตีตราว่าเป็นฝิ่บอบได้พลีชีพเพื่อรักษา ความเชื่อคาทอลิกจำนวน 7 ราย พวกเขาได้กลายเป็นนักบุญราศีทั้ง 7 แห่งประเทศไทย (พรณิ พลไชยา,2536; อาสนวิหารแม่พระนิรมลอุบลราชธานี. 2011; อัครมณฑล ท่าแร่-หนองแสง,Website)

3.2 การอาชีพ แบ่งออกเป็น 3 กลุ่มหลักได้แก่การเกษตร การค้าและ ช่างฝีมือ

การเกษตร มีข้อสังเกตว่าในปีพ.ศ.2431 คราวเรือนบ้านคำฮีเพิ่มจำนวนเป็น 60 คราวเรือน ปีนี้เป็นปีเกิดของนายดี (กงนะ) มีพี่ชายร่วมอุทรชื่อนายพัน (กงนะ) นายดี กงนะ คนบ้านคำฮีทำนาเป็นอาชีพหลัก หรือการเกษตรแบบพึ่งตนเองซึ่งเรียกว่า เศรษฐกิจแบบครัวเรือน

การค้าระหว่างภูมิภาค ระหว่างปีพ.ศ.2425-2426 เอ็มมอนิเยร์ได้กล่าวว่า มุกดาหาร คือ แหล่งผลิตวัว-ควายให้กับกรุงเทพฯ ค้าขายใบายลู่จากหนองคายล่องมา ทางลำน้ำโขงจากเวียงจันทน์ บางมุก จำปาศักดิ์ ถึงปากเซ การล่องเรือจากบางมุก

ถึงเมืองเวียงจันทน์ใช้เวลา 15 วัน (Étienne, 1885) ช่วงทศวรรษที่ 2460-2480 ผู้นำชุมชนยังเป็นนายฮ้อย “เดือน 3 เดือน 4 รวมควยหล้าปางใหม่ไปขายไทย ผู้ใหญ่บ้านคนที่ 2 หลง กงนะคือนายฮ้อยที่เก่ง เอาควยไปขายคนละ 9 -10 โตะ เอามารวมกันได้ประมาณ 100 โตะ เส้นทางมีบ้านพาโลกา บ้านกันเตา อำเภोजอน ชายหมดจะซ็รลเมื่อ [กลับ] บ้าน” (หลวงปู่ตี, สัมภาษณ์:2555)

ช่างฝีมือแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม กล่าวคือ กลุ่มรับจ้างคนต่างถิ่น และกลุ่มคนในท้องถิ่น ช่างฝีมือต่างถิ่นได้แก่คนกุลา กับคนเวียดนามที่มีฝีมือในด้านการก่อสร้าง คนเวียดนามเด่นในเรื่องการปูหลังคา การสร้างสถาปัตย์ คนกุลาเก่งในด้านการปั้นตัวนาคนระดับประเปียง คนเวียดนามยังมีความสามารถในการตัดเย็บเสื้อผ้าและตัดผม การอาชีพแสดงให้เห็นความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ สนธิสัญญาฝรั่งเศส-เวียดนาม พ.ศ.2426 ได้ส่งผลให้รัฐบาลสยามเฝ้าระวังการรุกคืบของฝรั่งเศสสู่แนวชายแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง การกวาดต้อนกลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลายเข้าสู่ดินแดนฝั่งขวาแม่น้ำโขงได้เริ่มเกิดขึ้นตั้งแต่หลังสงครามเจ้าอนุวงศ์ การสร้างความเป็นปึกแผ่นของกลุ่มคนในพระราชอาณาเขตคือนโยบายเร่งด่วนที่ต้องปฏิบัติ

3.3 ความเป็นไทย

มีข้อสังเกตว่า สืบเนื่องจากการสร้างรัฐชาติแบบใหม่ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ในปีพ.ศ.2442 รัฐบาลสยามเริ่มการปลูกฝังคตินิยมชาตินิยมขลุขึ้นนอก (เดิม วิชาญพจนกิจ, 2530) ทั้งยังปรับปรุงการปกครองภาคอีสานรวมเมืองต่าง ๆ เป็นบริเวณ (นิวัตน์ พ. ศรีสุวรรณ, 2529) เมื่อพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงประจักษ์ศิลปาคม ข้าหลวงต่างพระองค์ สำเร็จราชการมณฑลลาวพวน (ปีพ.ศ.2434-2444) ได้ทรงประทับ ณ เมืองหมากแข้ง (อุดรธานี) พระองค์ได้สนองตอบนโยบายของรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ในการรวบรวมเรื่องเล่า ตำนาน ประวัติศาสตร์ของพื้นที่ปกครอง ด้วยการสั่งให้กลุ่มเจ้าเมืองท้องถิ่นบางกลุ่มได้รวบรวมเอกสารภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ของสายตระกูล ชุมชน เพื่อกราบทูลข้าหลวงต่างพระองค์ อาทิ ราวปีพ.ศ.2442-2444 พระยาตติวงศ์ประวัติ ได้แต่งคำให้การประวัติเมืองมุกดาหารสำนวนไทยน้อยเพื่อถวายแต่ข้าหลวงต่างพระองค์ ในปีพ.ศ.2440 หม่อมอมรวงศ์วิจิตรกับหลวงวิภาควัฒนได้รวบรวมพงศาวดารอีสานถวายแต่กรมหลวงสรรพสิทธิประสงค์ ประจํามณฑลอิสาน

ในปีพ.ศ.2455 ตั้ง พระราชบัญญัตินามสกุลมีผลบังคับใช้ใน ปีพ.ศ.2456 ตระกูลเก่าแก่บ้านคำฮี กล่าวคือ กุลนวงศ์ หรือกนนคร ได้สะกดเพี้ยนเป็นกงนะ เนื่องจากผู้ใหญ่บ้านคนที่ 5 นายทอง กงนะสะกดคำผิดจากเดิมกนนคร

ได้เปลี่ยนเป็นกงนะครวาสารวจสามะโนครวั (พ.ศ.2484) ช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 รัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงครามได้เริ่มการปลูกจิตสำนึกความเป็นไทยให้กับคนทั้งประเทศ เริ่มด้วยการเปลี่ยนชื่อประเทศจากสยามเป็นไทย การนิพนธ์ประวัติศาสตร์ชาติภายใต้การกำกับดูแลของหลวงวิจิตวาทการ การสร้างขนบธรรมเนียมประเพณีแบบไทย รวมถึงเครื่องแต่งกาย หลวงปู่ที่ได้กล่าวถึงบิดา คือ นายเคน กงนะ ผู้นำชุมชนคำฮีกับภาระกิจการเข้าร่วมประชุมกับข้าราชการในจังหวัดช่วงปีพ.ศ.2481-2484 ความว่า “ไปราชการต้องตัดกางเกงสักก็แทนกางเกงขาก๊วยแบบลาวหัวโหลง แต่ก่อนพูดลงท้าย โดย โดยข้าน้อย โดยขอรับกับเจ้านาย ต่อมาให้พูดครับ ครับผม นายอำเภอเป็นคนนอกพื้นที่” (หลวงปู่, สัมภาษณ์:2556) ช่วงเวลานี้ คนกลุ่มชาติพันธุ์ชาวบ้านโคกป่าหวายปากกล้วย หนองบัวตันตระกูลปิตชาติได้เข้ามาตั้งรกรากในบ้านคำฮี วัลย์ยังเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชน

3.4 ศาลาการเปรียญ ศาลาโรงธรรม หรือหอแจกวัดศรีมณฑา

บ้านคำฮีมีวัดศรีมณฑาเป็นวัดประจำหมู่บ้านสร้างโดยภิกษุพี่น้อง 2 รูป หลวงปู่พัน กับหลวงปู่ตี กงนะ ทั้งสองท่านได้ฝากตัวเป็นศิษย์ญาติานุ บ้านสะโน บ้านห้วย อำเภห้วยใหญ่ จังหวัดมุกดาหาร ต่อมาภิกษุทั้งสองรูปได้เดินธุดงค์ไปทั่วสารทิศ ทั้งมีความชำนาญเรื่องการก่อสร้าง โดยเฉพาะความชำนาญในงานไม้เป็นพิเศษ ในช่วงปี พ.ศ.2476-2478 หลวงปู่ตีกับหลวงปู่พันสร้างกุฏิหลังเ้าระดมคนชุมชนคำฮีตัดไม้ตะเคียน (แคน) ริมหมู่บ้านเพื่อสร้างกุฏิวัดหลังเ้า (หลวงปู่ตี, สัมภาษณ์:2555) หลังการก่อสร้าง ภิกษุทั้งสองพร้อมด้วยความร่วมมือของผู้ใหญ่บ้านหลง กงนะได้ริเริ่มโครงการก่อสร้างศาลาการเปรียญ ศาลาโรงธรรม หรือหอแจกวัดศรีมณฑา

โครงการก่อสร้างหอแจกดำเนินการในช่วงปีพ.ศ.2480-2497 แบ่งเป็น 2 ช่วงเวลา ระยะแรกช่วงปีพ.ศ.2480-2489 การรวบรวมวัสดุก่อสร้างได้แก่ ไม้ ทุนรอง ระยะที่สองช่วงปีพ.ศ.2490-2497 การดำเนินการก่อสร้างกินเวลา 7 ปี 7 เดือน 7 วัน อย่างไรก็ตาม องค์การบริหารส่วนตำบลโพธิ์ทราย จังหวัดมุกดาหารได้ให้ข้อมูลที่แตกต่างกันออกไประบุปีแล้วเสร็จ พ.ศ.2480 สถาปัตยกรรมแบบมอญการเก็บข้อมูลสัมภาษณ์พบว่า

“เริ่มการก่อสร้างศาลาการเปรียญวัดศรีมณฑาโดย หลวงปู่ตี หลวงปู่พัน ช่างลูกมือได้แก่เชียงกง ทิดสัง จารย์เสือ ระดมทุนจากการขายข้าวเปลือก 700 หมื่น ราคาหมื่นละ 1 บาท เพื่อซื้อดินของมุงหลังคาแผ่นละ .40 สตางค์จากสุวรรณเขต หลวงปู่พันกับหลวงปู่ตี 2 พี่น้องมีฝีมือในการก่อสร้าง โดยเฉพาะงานไม้

รูปแบบสถาปัตยกรรมเป็นแบบไทใหญ่ ท่านได้มาจากการเดิน
ธุดงค์ผ่านวัดในกัมพูชา ท่านจำแบบมา สังเกตจะรู้ว่ามันเป็น
ด้านเดียวนะ ท่านคงเดินผ่านแล้วจดจำเพียงด้านเดียว เมื่อคณะ
ก่อสร้างทำงานจวนแล้วเสร็จ ได้ว่าจ้างช่างแก้ว (ญวน หรือ
เวียดนาม) 3 คน นายช่างกับเมียคือคนมุงหลังคา กับทำตัวนาค
พวกเขานั่งเกวียนมา มีของกินของยาใส่เกวียนมา อีกคนเลี้ยง
จัว ใช้เวลามุงหลังคา 2 เดือน” (หลวงปู่ที และพระสุเทพ,
สัมภาษณ์:2555)

ในปีพ.ศ.2558 สำนักงานเทศบาลตำบลโพธาราม อำเภอเมืองจังหวัด
มุกดาหารให้คำอธิบายที่มาของสถาปัตยกรรมหลังนี้ว่าเป็นศิลปะแบบไทย-มอญ
มาจากจังหวัดขอนแก่น (สำนักงานเทศบาลตำบลโพธาราม,Website) มีข้อสังเกตว่า
จังหวัดขอนแก่นมีชุมชนพ่อค้ากุลา “ตองสู” ที่ใหญ่ในพื้นที่อำเภอชุมแพ พ่อค้ากุลาใน
พื้นที่ดังกล่าวยังได้สร้างวัดขนาดใหญ่ การเก็บข้อมูลสัมภาษณ์กับการตรวจสอบ
ฐานข้อมูลส่วนราชการได้ชี้ให้เห็นความไม่เที่ยงตรงของข้อมูล ทั้งยังแสดงให้เห็นการ
ช่วงชิงการขึ้นนำของภาครัฐในการเรียบเรียงประวัติศาสตร์ชุมชนทดแทนเจ้าของพื้นที่ ที่ม
วิจัยเห็นว่าเป็นการขาดหลักขบวนการทำให้เป็นประชาธิปไตย เนื่องจากประวัติศาสตร์
คือสิ่งที่คนสร้างร่วมกัน บ้านคำฮีเจ้าของหอแจกกำลังถูกกลืนให้เป็นส่วนหนึ่งของ
ประวัติศาสตร์ทางการ เช่นดัง ภารกิจของหม่อมหลวงอมรวงศ์วิจิตรที่ได้เร่งรวบรวม
เรียงเรียงพงศาวดารอีสานด้วยการเน้นการให้ความสำคัญกับประวัติศาสตร์ชนชั้นผู้นำ
อีสาน เพื่อสนับสนุนการรวมศูนย์อำนาจที่ส่วนกลาง โพร่ พล ราษฎร ประชาชน
สูญหายไปจากประวัติศาสตร์ชาติ

ภาพถ่าย 1-2 : ศาลาการเปรียญ (หอแจก) ศิลปะไทใหญ่ วัดศรีมณฑา บ้านคำฮี
ตำบลโพธาราม อำเภอเมือง จังหวัดมุกดาหาร ที่มา: สุรัชดา คณิงเพียร

4.2 หลวงปู่ตี

เมื่อทีมเก็บข้อมูลลงพื้นที่สำรวจวัดศรีมณฑาเป็นครั้งแรกได้รับรู้เรื่องราวของพระสองพี่น้องลูกหลานบ้านคำฮี เราได้เห็นภาพถ่ายของท่าน การเก็บข้อมูลและสำรวจพื้นที่ครั้งต่อมาชื่อพระทั้งสองรูปคือความคุ้นเคย ความคุ้นชินที่เราได้รับฟังอยู่เสมอ พระผู้สร้างมีเรื่องราวที่เด่นน่าติดตาม 3 มุมมอง ประวัติ การพัฒนาชุมชน เรื่องราวปาฏิหาริย์

ประวัติ หลวงปู่ตีเกิดในปีพ.ศ.2431 ท่านละสังขารในปีพ.ศ.2521 อายุ 90 พรรษา หลวงปู่ตีเป็นลูกศิษย์ญาท่านบุ บ้านสะโน บ้านห้วย อำเภอดงหลวง ท่านบวชที่วัดตากแดด นาคำ ท่านมีพี่ชาย ชื่อหลวงปู่พัน กงนะ มรณภาพในปี พ.ศ.2492 หลวงปู่พันบวชหลังน้องชาย ต่อมา ภิกษุพี่น้อง 2 รูปได้เดินธุดงค์รวมกันไปทั่วสารทิศ ศรีสะเกษ มหาสารคาม ร้อยเอ็ด เมื่อกลับบ้านเกิดได้สร้างวัดแล้วย้ายวัดมายังสถานที่ตั้งวัดศรีมณฑาในปัจจุบัน (พระสุเทพ, สัมภาษณ์:2555)

การพัฒนาชุมชน หลวงปู่ตีใช้ศาสนาพุทธเป็นแก่นหลักในการปลูกจิตสำนึก ร่วมกันของคนในชุมชน หอแจกเป็นโรงเรียนที่ “เข้าบริเวณวัดต้องถอดรองเท้าทันที เด็กไม่เล่นในวัด” (สำเนา (คำป็น) กงนะ, สัมภาษณ์) สมัยนั้น ทุกคุ้มบ้านมีหน้าที่ถวายอาหารคณะสงฆ์-สามเณร จัดเวรทำความสะอาด

เรื่องราวปาฏิหาริย์ ของหลวงปู่ตีปรากฏในฐานข้อมูลออนไลน์ ที่ยกย่องท่านเป็น “เทพเจ้าแห่งลุ่มน้ำโขง” การผลิตเหรียญรุ่นแรกปีพ.ศ.2518 เพื่อความอยู่ยงคงกระพัน การป้องกันตัวยังไม่เข้า ระหว่างวันที่ 19 – 22 เมษายน 2557 ทีมเก็บข้อมูลได้เริ่มการเรียบเรียงประวัติศาสตร์บ้านคำฮีฉบับร่าง การสืบค้นข้อมูลประวัติหลวงปู่ตีได้สร้างความประหลาดใจในประเด็นอิทธิปาฏิหาริย์ของท่านที่ได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของพุทธพาณิชย์ ด้วยคนบ้านคำฮีรวมถึงเพศบรรพชิตไม่ถ่ายทอดเรื่องนี้ให้เราได้รับรู้มาก่อนเลย ยิ่งไปกว่านั้น หลวงปู่ตียังมีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ (หลวงปู่ตีบ้านคำฮี มุกดาหาร,Website)

4.3 การพัฒนากับภัยคอมมิวนิสต์

ช่วงปีพ.ศ.2490-2525 พื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือบางส่วน คือ พื้นที่สี่ชมพู หมายถึงพื้นที่ที่ได้รับการแทรกแซงของขบวนการเคลื่อนไหวแบบคอมมิวนิสต์ โดยเฉพาะภูพาน อำเภอลองนงทา อำเภอดงหลวง อำเภอนาแก อำเภอดงคำชะอี เส้นทางอันหนึ่งของประวัติศาสตร์บอกเล่าชุมชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ราชอาณาจักรไทย คือ การพัฒนากับภัยคอมมิวนิสต์ งานศึกษาและวิจัยที่ผ่านมาได้เน้นการพัฒนาพื้นที่ทุรกันดาร พื้นที่ชนบท เพื่อต่อสู้กับคอมมิวนิสต์ รัฐบาลกรุงเทพมหานครได้มุ่งการ

เปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของกลุ่มคนภาคชนบทผ่านแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
ชัยณรงค์ ไทยอ่อนได้ศึกษาและวิจัยนโยบายของรัฐไทยในการป้องกันและปราบปราม
คอมมิวนิสต์ในจังหวัดนครพนมช่วงปีพ.ศ.2508-2522 ในช่วงเวลานั้น อำเภอมุกดาหาร
ขึ้นตรงต่อจังหวัดนครพนม งานวิจัยชิ้นนี้แบ่งภัยคอมมิวนิสต์กับการปราบปรามของ
รัฐบาลไทยออกเป็น 4 ช่วงเวลาตามพัฒนาการประวัติศาสตร์การเมือง ด้วยการเน้นสมัย
ของผู้นำรัฐบาลเป็นสำคัญ (ชัยณรงค์ ไทยอ่อน, 2557) มีข้อสังเกตว่า การปราบปราม
คอมมิวนิสต์ได้เริ่มการวางแผนมาตั้งแต่ทศวรรษที่ 2490 ในรูปแบบความสัมพันธ์ของ
หลวงปู่ดีกับจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ช่วงปีพ.ศ.2507-2508 อาสาสมัครป้องกันดินแดน
(อ.ส.) ได้เข้าประจำการ ณ บ้านคำฮี ปักหลักใช้ชีวิตภายในวัดศรีมณฑล หลวงปู่ดีให้
ข้อมูลชุด อ. ส. ดังนี้ “*หมวดดยุทธ มาจาก อ. เมืองมุกดาหาร กำนันบ้านโพหนองทราย
ตาเจริญ บ้านนาคำ ครูถวิล โทเมืองเป็นหัวหน้าชุด*” (หลวงปู่ดี, สัมภาษณ์:2556) การ
พัฒนาขั้นพื้นฐานได้เริ่มเกิดขึ้นช่วง ปีพ.ศ.2508-2509 สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท
(ร.พ.ช.) จึงตัดถนนเข้าบ้านคำฮี

ชัยณรงค์ ไทยอ่อนได้ให้ข้อมูล ช่วงปีพ.ศ.2508-2516 สมัยรัฐบาลจอมพล
ถนอม กิตติขจรกับการใช้นโยบายการต่างประเทศในการปราบปรามคอมมิวนิสต์ ด้วย
การพึ่งพารัฐบาลสหรัฐอเมริกา ช่วงปีพ.ศ.2516-2518 รัฐบาลสัญญา ธรรมศักดิ์
ได้ค้นพบข้อมูลกลุ่มองค์กรชาวเวียดนามได้ดำเนินการเคลื่อนไหวทางการเมืองแบบ
คอมมิวนิสต์ในพื้นที่อำเภอมุกดาหาร (ชัยณรงค์ ไทยอ่อน, 2557) ช่วงที่ 3 รัฐบาลหม่อม
ราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช (พ.ศ.2518-2519) ใช้นโยบายการเจรจาทางการทูตเข้าแก้ไข
ปัญหาทางการเมือง จังหวัดนครพนมผูกพันกับกลุ่มเคลื่อนไหวทางการเมืองลาวที่มีสาย
สัมพันธ์กับคอมมิวนิสต์เวียดนาม (ชัยณรงค์ ไทยอ่อน, 2557) ช่วงรัฐบาลพลเอก
เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์พบข้อมูลการปฏิบัติงานของคอมมิวนิสต์เข้าพบปะมวลชน
ปลุกระดมฐานมวลชน การระดมเสบียงอาหาร กระทั่งเกิดเหตุการณ์ปะทะกับเจ้าหน้าที่
1 ครั้ง (ชัยณรงค์ ไทยอ่อน, 2557) นโยบาย 66 /2523 คือปัจจัยหลักในการ
เปลี่ยนแปลงภัยคอมมิวนิสต์ หรือกลุ่มพลเมืองที่หลบหนีอำนาจรัฐได้เดินทางกลับสู่
มาตุภูมิในฐานะ “*ผู้หลงผิดที่กลับใจ*” ให้กลับสู่ความเป็นพลเมืองไทยอีกวาระหนึ่ง
เรารู้จักกันดีในสมัยป่าแตก ช่วงปีพ.ศ.2507-ทศวรรษที่ 2520 พื้นที่บ้านคำฮีคือเขตฐาน
บัญชาการหนึ่งของไทยบ้านอาสาภายใต้การดูแลของกองอำนวยการรักษาความมั่นคง
ภายในจังหวัดนครพนม คนบ้านคำฮีต้องเรียนรู้ประสบการณ์ในการดำรงชีวิตแบบใหม่
หลังกลุ่มคอมมิวนิสต์ลดบทบาทลงไป

4.4 การเกษตรแบบผสมผสาน

ก่อนแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ บ้านคำฮีมีระบบเศรษฐกิจหลักในภาคเกษตรกรรมแบบผสมผสาน ได้แก่ การทำนา การปลูกพืชสวนครัว ผู้อพยพเช่น คนเวียดนาม กับคนจีนมีทักษะด้านงานช่างฝีมือ เช่น การก่อสร้าง ช่างตัดผม ช่างตัดเสื้อ (สุน กงนะ, สัมภาษณ์) คนไทลาวบางสายตระกูลประกอบอาชีพรองในด้านการค้าขายโค-กระบือ (หลวงปู่ตี, สัมภาษณ์:2556) การปลูกพืชเชิงเดี่ยวได้รับการส่งเสริมในช่วงปี พ.ศ.2504-2509 เมื่อรัฐบาลมุ่งการผลิตเพื่อการส่งออกในพืชเศรษฐกิจหลัก ได้แก่ ข้าว ข้าวโพด ถั่วเหลือง ถั่วลิสง ถั่วเขียว มันสำปะหลัง งามะหุ้ง อ้อย ฝ้าย ยาสูบ ทุ่น ชุมชนตั้งอยู่ติดลำน้ำและใกล้กับแม่น้ำโขง การติดกับพื้นที่ป่าเขา ส่งผลให้ชุมชนบ้านคำฮีไม่พบภาวะที่อดอยากซึ่งแตกต่างจากคำอธิบายของชาวบ้านที่บอกว่ชุมชนขณะนั้นเป็น “เมืองข้า้ทุกข์ คนข้า้ยาก” ก่อนทศวรรษที่ 2530 ชุมชนได้พึ่งพาทรัพยากรทางธรรมชาติ กล่าวคือ สัตว์น้ำจืดตามลำน้ำโขง ของป่าในการดำรงชีวิต ในปีพ.ศ.2553 โครงสร้างหลักเศรษฐกิจจังหวัดมุกดาหารประกอบด้วย เกษตรกรรม ขายส่ง-ขายปลีก การศึกษา การอุตสาหกรรม และการขนส่ง คนมุกดาหารเพาะปลูกพืชเศรษฐกิจหลักประเภทข้าว มันสำปะหลัง อ้อย และยางพารา การพัฒนาพื้นที่สมัยสงครามเย็น (พ.ศ.2488-2534) ยังส่งเสริมให้บ้านคำฮีประสบปัญหาวัฒนธรรมชนบทเสื่อมคลายลงไป เช่นเดียวกับพื้นที่ส่วนอื่น ๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ การสำรวจชุมชนบ้านคำฮีในระหว่างปีพ.ศ.2555-2556 ได้ค้นพบการเกษตรแบบผสมผสานในชุมชน กล่าวคือ การปลูกยางพารา อ้อย การทำนา ไร่มันสำปะหลัง รอบชุมชนประกอบไปด้วยโคตั้งรับ ชื่ออ้อย โรงงานผลิตน้ำตาลสหเรืองก่อตั้งในปีพ.ศ.2506 (โรงงานน้ำตาลสหเรือง, Website)

4.5 วัดกับพระ 1 รูป

วันที่ 19 พฤษภาคม ปีพ.ศ.2557 พระอธิการสุเทพ อภิญาโณได้ส่งจดหมายชี้แนะข้อสังเกตบางประการในการเรียบเรียงประวัติศาสตร์บ้านคำฮี (ฉบับร่าง) ท่านแสดงทรรศนะดังนี้ “จะไม่ขอวิจารณ์อะไรมาก เพียงแต่ขอตรวจแก้ไขคำที่ผิด” พระสุเทพเป็นลูกหลานบ้านคำฮีที่ตัดสินใจบวชเรียนแต่เยาว์วัย จบการศึกษาพุทธศาสนาบัณฑิตจากมหาวิทยาลัยสงฆ์ ท่านรับผิดชอบดูแลวัดในฐานะเจ้าอาวาสวัดศรีมณฑา หมู่ที่ 7 บ้านคำฮี ตำบลโพนทราย จังหวัดมุกดาหาร ทั้งยังเชี่ยวชาญการสอนวิชาสังคมศึกษา เป็นพระอาจารย์พิเศษโครงการยุวทูตของโรงเรียนสังกัดสำนักงานประถมศึกษาแห่งชาติในพื้นที่ตำบลโพนทราย มีข้อสังเกตว่า พระสุเทพเป็นตัวอย่างของพระนักพัฒนารุ่นใหม่ถือกำเนิดในช่วงปลายสงครามเวียดนาม (พ.ศ.2516) การ

ดำรงชีวิตเป็นไปอย่างเรียบง่าย ยุติการพึ่งพาจากคนในหมู่บ้าน พระสุเทพเล่าว่า “อยู่รูปเดียว ไม่อยากรบกวนชาวบ้านให้เขาเอาอาหารมาให้มือเดียวพอ ทุกคนต้องทำมาหากิน” (พระสุเทพ, สัมภาษณ์,2556) ทั้งนี้ ท่านคือผู้ถูกกระทำจากการสร้างรัฐชาติแบบใหม่ ด้วยการลดทอนศักยภาพของวัดลงไป ทิ่มแทงข้อมูลได้รักษาท่านเรื่องความแตกต่างของข้อมูลประวัติศาสตร์หอแจก กล่าวคือ ฉบับทางการให้ข้อมูลหอแจกเป็นศิลปะไทย-มอญซึ่งมีต้นแบบมาจากจังหวัดขอนแก่น (สำนักงานเทศบาลตำบลโพนทราย,2559:Website) กับประวัติศาสตร์บอกเล่าของหมู่บ้านคำฮี กล่าวถึงต้นแบบมาจากกัมพูชา (หลวงปู่ตี และพระสุเทพ, สัมภาษณ์:2555) พระสุเทพแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ดังนี้ “ให้ตัดฉบับหมู่บ้าน ฉบับวัดลงไป ให้เอาแบบทางการ” ทีมวิจัยได้โต้แย้งท่านอย่างตรงไปตรงมาว่า “ข้อเท็จจริงควรได้รับการถ่ายทอดสู่สาธารณชน ในบางครั้งชุมชนโลกเกิดปัญหาเพราะคนบางกลุ่มคิดแบบท่าน” (พระสุเทพ, สัมภาษณ์,2556) พร้อมกับการให้กำลังใจท่านไม่ควรวิตกกังวลในบทเรียนทางประวัติศาสตร์ วัดกับพระ 1 รูปได้สร้างบทเรียนใหม่ให้กับทีมวิจัยในเรื่องการรื้อฟื้นจิตสำนึกด้านภูมิหลังที่มาของตนเองด้วยความต้องการของชุมชน กล่าวคือ พระสุเทพกับกลุ่มนักเรียนโรงเรียนบ้านคำฮีล้วนต้องการสร้างประวัติศาสตร์ให้กับตนเอง ทั้งนี้ ทีมวิจัย คือ ตัวแทนของพวกเขาในการถ่ายทอดเรื่องราวชีวิตของคนสองฝั่งแม่น้ำโขง

คำสั่งท้าย

ข้อสังเกตพัฒนาการทางประวัติศาสตร์บ้านคำฮีมีด้วยกัน 3 ประการ **ประการแรก** บรรพบุรุษบ้านคำฮีรุ่นแรกเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไทลาวที่อพยพมาจากเมืองกองแก้วมหาไชย (มหาชัย) ทางฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง คราวสงครามเจ้าอนุวงศ์ คนกลุ่มแรกได้อพยพมาตั้งรกรากอย่างถาวรบนฝั่งขวาแม่น้ำโขงประวัติแรกเริ่มของชุมชนชื่อบ้านหนองโป (ใหญ่) ต่อมา สมัยรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ คนบ้านหนองโปบางส่วนมีทุ่งนาในพื้นที่บ้านคำฮี ได้ตัดสินใจตั้งรกรากอย่างถาวร ณ ทุ่งนาแห่งนี้ เพื่อความสะดวกในการดำรงชีวิต อันเป็นจุดกำเนิดของบ้านคำฮี **ประการที่ 2** ศาลาการเปรียญ ศาลาโรงธรรม หรือหอแจกวัดศรีมณฑาในรูปแบบสถาปัตยกรรมไทใหญ่ที่ได้รับการออกแบบโดยหลวงปู่ตี **ประการที่ 3** ชุมชนชายแดนที่ผ่านประสบการณ์สงครามเย็นกับการปรับเปลี่ยนสู่เส้นทางการค้าในประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

เอกสารอ้างอิง

กรมศิลปากร.2544.หนังสือเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เรื่อง
วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์เอกลักษณ์ และภูมิปัญญา จังหวัดมุกดาหาร.
กรุงเทพฯ ฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.

คำให้การประวัตินครเมืองมุกดาหารของพระยาศศิวงษ์ประวัติ (เมฆ จันทรสชา))
จางวางกำกับราชการเมืองมุกดาหารเพื่อกราบทูลพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรม
หลวงประจักษ์ศิลปาคม ข้าหลวงต่างพระองค์ สำเร็จราชการมณฑลลาว
พวน (พ.ศ.2434-2444). 2434-2444. [สำเนาเอกสารตัวอักษรไทยน้อยเป็น
ของอาจารย์สุรจิตต์ จันทรสชา อ่านโดยอาจารย์บุญ นาคสะแกนอก แห่งกรม
ศิลปากร เมื่อวันที่ 27 ธันวาคม พ.ศ. 2537] .

ในสุจิตต์ วงษ์เทศ. 2538. มุกดาหาร เมืองมุกแม่น้ำโขง. กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์มติชน.
หน้า 143-157.

ชัยณรงค์ ไทยอ่อน. 2557.นโยบายของรัฐบาลไทยในการป้องกันและปราบปราม
คอมมิวนิสต์ในจังหวัดนครพนม ระหว่าง พ.ศ. 2508 - พ.ศ. 2522.
รายงานวิชาการศึกษาศาสตรื หลักสูตรประวัติศาสตร์มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.

เต็ม วิภาคย์พจนกิจ. 2530. พิมพ์ครั้งที่ 2 .ประวัติศาสตร์อีสาน. กรุงเทพฯ ฯ .โครงการ
ตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.

นิวัฒน์ พ. ศรีสุวรรณนท์. 2512.ประวัติศาสตร์ไทยลาวอีสาน.เรียบเรียง.กรุงเทพฯ ฯ : มิตร
นราการพิมพ์.

ใบบอกเมืองมุกดาหาร. ก.พ.105- 24 ก.พ. 109. ๒ว่าด้วยบาทหลวงฝรั่งเศสถอนเอา
พวกข้าพหูเท็ง พวน ไปไว้ที่บาทหลวงเสีย. เอกสาร ร.5 ม.2.12 ก/62 เล่ม 12
หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, 62 แผ่น.

พรณี พลไชยา. 2536. บทบาทของมิชชันนารีคาทอลิกในอีสาน ปีพ.ศ.2424-2496.
ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต วิชาเอกประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทร
วิโรฒ มหาสารคาม.

โรงงานน้ำตาลสห เรื่อง . 2558 . ประวัติ โรงงาน น้ำตาล สห เรื่อง .
<http://www.saharuang.com/about-1.php>. 5 มกราคม.

โรงเรียนนาโปใหญ่-โคกสุวรรณ . 2557 .<http://www.napoyai.com/data-24322.html>. 20 เมษายน.

สุรจิตต์ จันทรสชา. 2537.จารึกใบลานเมืองมุกดาหาร.ในสุจิตต์ วงษ์เทศ.2538.
มุกดาหาร เมืองมุกแม่น้ำโขง.กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน.หน้า 161-166.

- _____. ม.ป.ป. **จังหวัดนครพนมในอดีต**. เอกสารอัดสำเนา.
สำนักงานเทศบาลตำบลโพธิ์ทราย อำเภอมือง จังหวัดมุกดาหาร. 2557. **ศาลาโรงธรรมโบราณ**. <http://www.phonsai.go.th/web/index.php/2011-11-30-13-04-46> . 20 เมษายน.
- _____. 2559. **ศาลาโรงธรรมโบราณ**. http://www.phonsai.go.th/web/index.php?option=com_content&view=article&id=65&Itemid=68 . 5 พฤษภาคม.
- สำนักงานจังหวัดมุกดาหาร. 2557. **ประวัติศาสตร์มุกดาหาร**. <http://www.mukdahan.go.th/history.htm>. 20 เมษายน.
- หลวงปู่ดีบ้านคำฮี มุกดาหาร**. 2557. <http://www.web-pra.com/Shop/silalad/Show/818632>. 20 เมษายน.
- อัครมณฑลท่าแร่-หนองแสง. 2558. **สักการสถานพระมารดาแห่งมารณสักขี สองคอน**. [Http://www.genesis.in.th/SongKon/?ref=history&vi=Songkon](http://www.genesis.in.th/SongKon/?ref=history&vi=Songkon). 20 กันยายน.
- อาสาวิหารแม่พระนิรมลอุบลราชธานี. 2011. **130 ปี ชุมชนแห่งความเชื่ออาสาวิหารแม่พระนิรมลอุบลราชธานีค.ศ.1881-2011**. อุบลราชธานี: ยงสวัสดิ์อินเตอร์กรุ๊ปจำกัด.
- Étienne Aymonier. 1885. **Notes Sur Le Laos**. SAIGON: EMPRIMERE DU GOUVERNEMENT.
- Leach, Edmund. 1968. **The Political System of Highland Burma: A Study of Kachin Social Structure**. Boston: Beacon Press.
- Soo-Jin Lee, Sandra. 2015. "Race and the science of difference in the age of genomics." pp.26-39. Edited by Karim Murji and John Solomons. **Theories of Race and Ethnicity Contemporary Debates and Perspectives**. Cambridge: Cambridge University Press.

การสัมภาษณ์

- ดร กงนะ**. 16 มีนาคม 2556. อายุ 83 ปี. สัมภาษณ์. บ้านคำฮี ตำบลโพธิ์ทราย อำเภอมือง จังหวัดมุกดาหาร.
- เต่ง กงนะ**. 16 มีนาคม 2556. อายุ 90 ปี. สัมภาษณ์. บ้านคำฮี ตำบลโพธิ์ทราย อำเภอมือง จังหวัดมุกดาหาร.

พระสุเทพ. 20 มกราคม 2555. 40 พรรษา. สัมภาษณ์. วัดศรีมณฑา หมู่ที่ 7 บ้านคำฮี ตำบลโพนทราย จังหวัดมุกดาหาร.

_____. 16 มีนาคม 2556. สัมภาษณ์. วัดศรีมณฑา หมู่ที่ 7 บ้านคำฮี ตำบลโพนทราย จังหวัดมุกดาหาร.

ไพโร กงนะ. 10 สิงหาคม 2556. สัมภาษณ์. บ้านคำฮี ตำบลโพนทราย อำเภอเมือง จังหวัดมุกดาหาร.

สุน กงนะ. 10 สิงหาคม 2556. อายุ 82 ปี. สัมภาษณ์. บ้านคำฮี ตำบลโพนทราย อำเภอเมือง จังหวัดมุกดาหาร.

สำนัญ (คำป็น) กงนะ. 10 สิงหาคม 2556. อายุ 53 ปี. สัมภาษณ์. บ้านคำฮี ตำบลโพนทราย อำเภอเมือง จังหวัดมุกดาหาร.

หลวงปู่ตี. 20 มกราคม 2555. 83 พรรษา. สัมภาษณ์. สำนักสงฆ์บ้านคำฮี ตำบลโพนทราย จังหวัดมุกดาหาร.

_____. 16 มีนาคม 2556. 84 พรรษา. สัมภาษณ์. สำนักสงฆ์บ้านคำฮี ตำบลโพนทราย จังหวัดมุกดาหาร.